

SZLÁV EREDETŰ HELYNEVEK AZ ŰN. TISZAHÁTI TERÜLETEN

DR. BIHARI JÓZSEF

(Közlésre érkezett: 1973. január 4.)

1. A szóban forgó terület az első világháború végéig a régi történelmi Bereg vármegye részét képezte. A megye új határvonalai Csehszlovákia megalakulása után, majd 1945-ben a Kárpátontúlnak Szovjet-Ukrajnával való újraegyesülése idején alakultak ki.
- 1.1. Az új határok megvonása után a történelmi Bereg vármegye következő helységnevei kerültek a mai Szabolcs-Szatmár megyéhez: Barabás, Beregdaróc, Beregsurány, Csaroda, Gelénes, Gergelyugornya, Gulács, Jánd, Lónya, Márokpapi, Mátyus, Tarpa, Tákos, Tiszaadony, Tizsakerecseny, Tizsaszalka, Tiszavid, Tivadar, Vámosatya, Vásárosnamény, valamint 1962 óta a két közös tanácsú község: Fejércse és Hete; összesen 22 község.
- 1.2. A szlávssággal való közvetlen kapcsolatainknak több mint ezeréves múltja van. Magától értetődő, hogy ezeknek a kapcsolatoknak nemcsak nyelvünkben, hanem egyes helységneveinkben is nyomot kellett hagyniuk. A magyar—szláv kapcsolatok történelmi-művelődéstörténeti hátterének a tisztázásához nagyban hozzájárulhat a szláv eredetű helynevek elemzése.
- 1.3. Nincs szándékunk feleleveníteni azokat a komoly tudományos vitákat, amelyek akörül folynak, hogy a magyar nép a szlávsság melyik csoportjával került még a honfoglalás előtt érintkezésbe, és hogy a honfoglaláskor hol ütköztek a honfoglalók autochton szláv lakosságba. Kétségen kívül áll ugyanis, hogy az általunk megvizsgálandó területen a szlávsság nyomait egyes helynevek mind a mai napig őrzik.
- 1.4. Egyébként is bizonyos helynevek szláv eredetének a megállapítása gyakran komoly nehézségek elé állítja még a legképzettebb kutatókat is. Mező András—Németh Péter Szabolcs-Szatmár megye történetimológiai helységnévtára (Nyíregyháza, 1972) c. kéziratát a szerzők jóvoltából még e cikkem megfogalmazása előtt megkaptam. Vállalkozásuk elsősorban oktatási célokat szolgál, vagyis az utóbbi időben szép fejlődésnek indult helytörténeti kutatásokat kívánják vele előmozdítani. Mivel azonban a falvak évszázados múltjának a megmutatásával felhívják a figyelmet a települések és nevük régiségi értéké-

re, kutatásaik hasznos támpontul szolgáltak nekem is. (Vö. az említett kézirat 6. oldalával. A szerzők engedelmével — amelyért ezúton is hálás köszönetemet fejezem ki nekik — bizonyos részeket, többnyire minden változtatás nélkül átvettem tőlük. A rövidség kedvéért ilyenkor *Nyh* jelzéssel hivatkozom rájuk, megadom a kéziratuk oldal-számát, a helynevek részletes felsorolásánál pedig azt a sorszámot, amellyel ők látták el szócikkeiket kéziratukban).

A jeles nyíregyházi szerzők maguk is kiemelik (7), hogy a falvak történetének a megírásában a tatárjárás előtt csak aránylag kevés oklevél anyagra támaszkodhattak. Az oklevél anyag csak a tatárjárás után gyarapodik, de ez is elsősorban birtokjogi vonatkozású, mely a helynevek eredetét gyakran csak halványan világítja meg. „Mégis a bennük rejlő történeti, földrajzi, művelődéstörténeti adatmennyiség felbecsülhetetlen kincse a történeti kutatásnak.” (8)

- 1.5. A helynevek elemzése bizonyos mértékig választ adhat arra a sokat vitatott kérdésre, hogy milyen nyelvű, vagy nemzetiségű népek laktak Magyarország területén a honfoglalás előtt, illetve a honfoglalást követő évszázadokban. A nevek eredetének a megfejtésében azonban nagyon óvatosan kell eljárunk. Mező András—Németh Péter említett tanulmánya (sajtó alatt, 13) ezt az elvet követi, sohasem esnek túlzásba és hangsúlyozzák, hogy a neveket nem úgy kell, „hanem nyelvünk, népünk múltjának és sajátosságainak ismeretében úgy lehet” magyarázni. V. Šmilauer (Úvod do toponomastiky. Praha, 1963. Statni ped. nakladatelstvi) is a középutat tartja helyesnek az etimológizálásban és joggal idézi J. Grimm szavait: „Mindent meg akarok ugyan magyarázni, amit tudok, de nem tudok mindent megmagyarázni, amit akarok.”

- 1.6. Az etimológus természetesen nem nélkülözheti a történeti, nyelvészeti és régészeti adatokat, bár az utóbbiakkal kapcsolatban Kniezsa István eléggé szkeptikus, amikor azt tartja, hogy a régészeti leletek eléggé bizonytalanok és jellegtelenek. (3)

1964—65-ben Erdélyi István dr. ásatásokat végeztetett a mai Magyarország ÉK-i részén, az egykori Bereg és Zemplén megye területén. (L. István Erdélyi: Forschungen auf awarenzeitlichen Siedlungen. — I. Międzynarodowy Kongres Archeologii Słowiańskiej, T. III. Nadbitka). Archeológiai talájeletek alapján VII—IX. századi települések nyomaira bukkantak Kisvarsány és Gergelyingornya közelében. Az utóbbi helység mellett, a Makócsa patak partján, három földkunyhó is felszínre került. Az ott talált tárgyak arra mutatnak, hogy a település a honfoglalás után is megvolt még.

- 1.7. A történelmi Bereg megye elődjének a régebbi Borsova megye tekinthető, mely a XIII. századig állt fenn. „A tatárjárás után (1241) bomlott meg Borsova megye területi egysége: a Tiszától nyugatra eső részét Szabolcs megyéhez csatolták, míg a Tiszától keletre eső nagyobb hányada Bereg megye néven vált önállóvá és ismertté.” (Nyh 14—15).

A Tisza és Borsova összefolyásának közelében épült a borsovai vár. „Ez időben élt ispánjának, Borsnak nevééről nyerte mind a megye,

mind pedig székhelye a Borsova nevet, amely nem más, mint a Bors személynév megtoldva az -eva szláv birtokos raggal, jelentése pedig: 'Borsé!' (Nyh 16).

- 1.8. Jelentékeny mennyiségű szláv névadású településnév van a Beregi Tiszaháton is (Nyh 30). Az Ugornya névben a megőrzött *g* hang azt bizonyítja, hogy az egyes szláv nyelvekbeli *g* > *h* változás lejátszódása előtt, tehát a XII—XIII. század fordulójánál korábban vettük át. A Borzsova is egy fejedelemskori személynévből keletkezett — mint láttuk — szláv névadással.
- 2.1. Mielőtt részletesebben ismertetném a Tiszahát szláv eredetű helyneveit, szükségesnek látszik azon elvi kérdés tisztázása, amely szerint a helységnév funkciójában használt személynév a települések elnevezésének magyar módja, mert a szlávoknál szuffixum nélküli egyszerű személynévek sohasem szolgáltak helynevek képzésének alapjául. Ebből, sok nyelvész szerint, az következik, hogy azok a helynevek, amelyek eredetileg személynévek és nincs képzőjük, magyar nevek még akkor is, ha szláv eredetűek.
- 2.2. Jan Stanislav (Slovenské Juh v Stredoveku, Bratislava 1937) nem fogadja el teljes mértékben a fenti megállapítást, és elég nyomós érveket helyez vele szembe. Azt elismeri, hogy magyar embernek is lehetett szláv személynéve, s hogy olyankor a helynév abból származhatott, de csak igen ritka esetben állítható, hogy szláv személy nevéből adott egyik-másik helynév a magyaroktól származik. Miután a Duna-medencében és az általunk vizsgált Tisza-környéken is sok mezőnek, hegynek, víznek szláv neve van, egyet lehet érteni J. Stanislavval, hogy ezek az elnevezések egy egységes rendszert alkotnak, amely eredetire nézve vitathatatlanul szláv. Ez viszont arra mutat, hogy a személynévek szerinti elnevezéseket egyszerűen nem lehet kizárni a szláv településből. Stanislav szerint a szlávoknál is keletkeznek helynevek személynévből szuffixum nélkül, de a kutatók erre eddig nem figyeltek fel.
- 2.3. Állításának igazolására Stanislav a következő példákat idézi a bolgár nyelvből: Babjak¹, Bogomil¹ vagy Bogomilovo, Balša, Blagun¹, Ljuben¹ stb. Szerb-horvát és szlovén példák: Bata vagy Batovo, Batovac; Dobrota vagy Dobrotin stb. (594. old.) Igaz, egyik-másik elnevezésnél azt az ellenvetést tehetné valaki, hogy eredetileg talán nem is személynévek és csak látszólag olyanok, mint a személynévek. Ezzel a nézettel valóban nehéz vitába szállni. Legrosszabb esetben a *j*-szuffixummal lehetne magyarázni az -s végű elnevezéseket; lehetne arra gondolni, hogy itt eredetileg -ch végű személynév van. Ellenben bizonyos, hogy vannak -s-re végződő szuffixumok. Ilyen lehetséges fenntartások mellett mégis csak marad elég sok olyan példa, mely egész világosan mutatja, hogy a szlávoknál ismeretes volt ez a helynévtípus (595. old.)
- 2.4. Görögországban is, ahol a VI. századtól kezdve igen sok szláv élt, találunk szuffixum nélküli személynévet helynévként: Sorbota stb. Az elnevezésnek ezt a módját Stanislav általában a feudális Európára tartja jellemzőnek. A pannóniai szlávoknál, illetőleg a szlovákoknál

ez a mód a legrégebb korban feltűnően gyakori volt és így — szerinte — a puszta személynévek mint földrajzi elnevezések náluk a magyarok bejövetele előtti időbe tartoznak.

- 2.5. Košice etimológiájának a bemutatásával (legrégebb alakja ⁺Koša, ebből lett a magyar: Kassa, aztán *-ov* szuffixum által: ⁺Košov > latin Cassovia, később: ⁺Košici > Košice (Stanislav azt igyekszik illusztrálni, hogy a szláv szuffixum nélküli elnevezések magyar formái és ugyanezen elnevezések szuffixumos szláv alakjai közötti különbségből csak azt lehet kikövetkeztetni, hogy a magyarok bejövetele idején és még egy ideig azután is a régi Magyarországon élő szlávok ezeket a neveket *-ice*, *-ovice* stb. képzők nélkül használták, s hogy a képzőket csak később csatolták hozzájuk a szlávok, amikor divatba jöttek ezek és más képzők. A földrajzi elnevezések végén a szuffixumok az újabb időkben sem stabilizálódtak. (598. old.) Ezzel kapcsolatban Stanislav a Hont megyei Trebušovce-t (< középkori: ⁺Trěbĕgost, magyar: Terbegéc) idézi. Más példák is azt mutatják, hogy a helynevek melletti szuffixumok nem állandóak, és hogy a ma szuffixumos földrajzi elnevezés nem szükségképpen volt szuffixumos keletkezésétől fogva. Lehetséges, hogy a magyarok a szuffixumos elnevezések szuffixumát elhagyták, mert ellentétben állottak az ő szótőrendszerükkel, s szemantikailag nem volt értékük az ő számukra. (599. old.)
- 2.6. A magyar névtanirodalomban szinte dogmává merevedett az a feltevés, hogy a szlávoknál a puszta személynévek helynevekként való használata sohasem volt meg. Ha ez igaz, ennek csak az az „előnye” lehetne, hogy a régi szláv települések száma Magyarországon jelentősen lecsökkenne. A kérdés mellett azonban éppen azért időztünk kissé hosszabban, mert érzékeltetni akartuk, hogy a régi álláspont (Melich, Kniezsa stb.) legalábbis további vizsgálatra szorul.
- 3.1. Györffy György (Az Árpád-kori Magyarország tört. földr. Akadémiai Kiadó, 1966. 11. old.) szerint a magyaroktól megszállt terület korai szláv helynévanyaga általában a szláv—magyar együttélés időszakának, tehát a X—XI. századnak etnikai viszonyait tükrözi, ebből azonban nem rekonstruálható bizonyossággal az itt lakott szlávok IX. századi elterjedése. Szerinte számolni kell azzal, hogy bizonyos területekről a szlávok elköltözött s helynévi nyoma nem maradt, ugyanakkor valószínű, hogy a X. században telepítések, áttelepítések is történtek, s a szlávok oly vidéken is meghonosodott, ahol korábban nem lakott. Egyébként amikor a honfoglalás előtti szlávok elterjedését vizsgálja a korai szláv helynévanyag alapján, a régészet eredményeit az etnikai meghatározás bizonytalansága miatt mellőzi. Szerinte a régi Bereg vármegye szláv helynévanyaga arra mutat, hogy a magyarság jelentékeny szláv lakosságot talált ott. (520. old.)
- 3.2. Erdélyi István dr., a MTA Régészeti Intézetének főmunkatársa az 1956—68-as években feltárásokat végzett Gergelyiugornya határában, IX. századi településeken, ahol — mint említettük — több, félig földbe vájt kunyhó került felszínre; ez a település megérte a honfoglalást.
- 3.3. *Gergelyiugornya* a vásárcsnaményi járásban van, a Tisza jobb part-

ján, területe (T) 3900 kh, lakosainak száma (L) 1661. Régebbi alakjai: Gergeri, Geregeli (Lehoczky III., 266.). A község neve igen későn, Lehoczky szerint 1425-ben tűnik fel, amikor Csaroda Krisogon pap itteni részeit átengedi anyai leánytestvérének. Névadója a Tákosi család. A falu XI—XII. századi megülésére valló magyar településnévi Gergely + -i birtokképző, tehát annyi mint 'Gergyely-é'. Adatunk még tartalmazza az eredeti r-t (Gregor). Disszimilációval és palatalizációval ($r > l > ly$) jött létre a mai névforma.

1389: tributí Wgornya vocati, a parte C. de Beregn siti in dicta v. Vgornia in portu Ticie (Szabolcs vm. okl. 10). A község neve 1389-ben tűnik fel, amikor Tákosi Gergely fia, Miklós az ugornyai vám felét a névvel együtt — melyet ősi joggal bír — új adomány címen megkapja Zsigmond királytól.

Talán szláv eredetű településnév. Moór Elemér (ZONF. VI., 22) a gora 'hegy, erdő' származékának tartja, tehát erdő melletti települést jelenthetett. (Nyh 48.)

- 3.4. Ugornya nevében a megőrzött *g* hang a korai X—XI. századi átvételt bizonyíthatja. Utal a szlávoknál szokásos égetéses földművelésre is (*gorenje* 'égés').
- 3.5. Ugornya nyugati szélén, a Makocsa folyónál egykor sáncokkal erősített védhely volt.
- 3.6. Gergelyi és Ugornya községet 1939-ben egyesítették (Helységnévtár 1967. 722 és Nyh 48).
- 4.1. A Tiszahát többi olyan helységeit, amelyeknek valamilyen szláv kapcsolatuk van, a következőkben ábécé sorrendben sorolom fel.

Beregdaróc. Az Árpád-korban foglalkozást jelentő magyar daróc községnévből származik, melyet azonban valamelyik szláv nyelvből vettünk át (< *dravoc*). Jelentése nincs teljesen tisztázva. A névadás magyar (Nyh 11).

Beregsurány. (Vásárosnaményi járás. T.: 2557 kh. L.: 919).

1279 v. Suran, in C-u de Bereg (Reg, Arp. II. 2—3, 2954 reg.);

1299: t. Suran, que iacet inter Mark et Ighazos Suran (Zichy I., 91);

1312: Nycolaus f. Andree de Kyssuran (Zichy I. 136). A község neve 1279-ben tűnik fel, amikor III. László király elődje V. István király adományát a Káta nembeli Gabrián fia, Tamás részére megerősítette.

Magyar névadással, pusztaszemélynévből keletkezett. A személynév eredete azonban nem világos. Szabó Dénes: (MNyTK. 85. sz. 7—8) a törökből vagy még inkább a szlávból való származtatását tartja valószínűnek. Ha a szláv eredetet fogadjuk el, akkor a *šur* 'sógor' (Szabó: i. h.; Mikešy: Veszpr. HtLex. 356) továbbképzett alakja. Stanislav II., 511) a cseh *šurý*, lengyel *szurny* 'görbe, ferde' szó -*jan* képzős alakjának tartja. A bolgárban van Surán személynév, de ez nem látszik réginek. (Stefan Ilčev, Recnik na ličmite i familni imena u bolgarite. Sofija, 1969: 561). (Nyh 12). (Vö. még Cs, I. 414).

Csaroda. (Vásárosnaményi járás (T.: 4251 kh. L.: 1002)

1299/435: sac. de Charnawoda (Györffy I, 536); 1312: v. Churnauada, pro f-is Johannis de Churnauada (Zichy I. 137); 1332—5 (Pp. Reg. (sac) de Charnoueda, Chornouada (Vat. I/1, 349, 365). A község neve 1299-ben tűnik fel az idevaló pap nevében. A Káta nembeli Csarnavodai vagy Beregi Gabrián fia János fiainak birtoka, melyet 1311-ben a környékbeli nemesek leromboltak és kifosztottak. Az 1334. évi II. részlet fejében 4, az 1335. évi részlet fejében szintén 4 garas pápai tizedet fizetett papja. Szláv eredetű településnév. Régi Csarnavoda ~ Csarnavoda formája még világosan utal jelentésére: szláv *černa* ~ *čorna* 'fekete' + *voda* 'víz' (vö. Lehoczky: Századok VII. 66; „A Beregszászon túl, közel a Tiszához, egykor teljesen magyar vidéken fekvő Csaroda helység a XIII., XIV. századbéli okmányokban Csarnavoda-nak neveztetik, azon fekete talajú víztől, mely határában máig is folyik”; Melich: Honf. Mg. 165, 262; Moór ZONF. VI. 17; Stanislav II., 106). Eredetileg tehát vizet, patakot jelentett, s csak később vált a víz közelében épült település nevévé. (Nyh 22). Ez a fekete talajú víz, melynek vizililiomai között csónakázni is lehet, ma a Csaronda nevet viseli. (Idegenforgalom, X. évf. 8. sz.)

Gulács (Fehérgyarmati járás. T: 4034 kh. L: 1600).

1327: Petrus, Tyba et Laurentius f-i Teodori de Galach (Zichy I., 296);

Tyba f. Theodorü de Gulach (A. II., 307). A község neve 1327-ben tűnik fel idevaló nemesek nevében. (Nyh 50).

Az etimológiája vitatott. Nyh szerint talán puszta személynévből való, a régiségben gyakran feltűnő Gula kicsinyítő származéka lehet. Stanislav viszont a Gulácsa helynevet (II., 199) a szláv *golъ* 'kopasz, puszta, meztelen' származékának tartja. Nyh szerint az ebben levő *o* aligha záródna *u*-vá. (Nyh 50).

Lónya. (Vásárosnaményi járás. T: 6179 kh. L: 1901).

1270/272/476/580: t-s seu v-s... Lonya et Lonya (W. VIII., 260—2);

P. sac. S. Petri et Pauli de Lonha, petrus de Lona, Lonona, Lounia, Lomya (Vat. I/1, 251, 331, 345, 361). A község neve 1270-ben tűnik fel, de éppen ebből az oklevélből tudjuk, hogy mindkét Lónya Bánk bán vásárolt birtoka volt még a XIII. század elején. Ő vejének, Simonnak adta, akinek magtalan halála után V. István király 1270-ben a Rosd nembeli Endre fia, Mihálynak adományozta tovább. A zemp-léni archidiaconatusban fekvő Szent Péter és Pál tiszteletére emelt egyháznak Péter nevű papja 1332-ben 8, az 1334. évi részlet fejében 8, a II. részlet és az 1335. évi részlet fejében 5—5, a II. részlet fejében ismét 8 garas pápai tizedet fizetett.

Szláv eredetű településnév: a *loviti* 'halászni' ige származéka (Lovynja) alkotja (vö. Kniezsa: MR. I., 228, Ujb XXIII., 198; vö. még Stanislav II., 319 és I. 521; lengyel: Lowina, szlovák Lovinobaňa. Nagylónyánál van egy major: Longtanya < *Log* (Moór 30); a nazáli o Stanislav szerint a szlávokra utal, még a magyarok bejövetele előtt). A Kis- és Nagy- jelző az eredetileg szomszédos két település egymáshoz viszonyított méretét fejezte ki.

Kislónya és Nagylónya községet 1934-ben egyesítették Lónya néven (Hnt. 1967, 723). (Nyh 88).

Pázmány Márokpapi község (vásárosnaményi járás) határába olvadt falu, melynek emlékét a Pázmány helynév tartotta fenn (1888. térkép, év nélküli [1245—64]); t. Paznan in prov. Bereg (Zichy I., 6).

A falu neve 1245—64 között tűnik fel, amikor Razlaus halicsi herceg, IV. Béla király veje e földet a német Izsép fiainak adományozta.

Pusztá személynévből alakult településnév. A szn. a német Paza + man összetételéből való Pázmán (vö. Melich: Száz LVIII., 709—10, MNy. XVI. 125, Nyk. XXXIII., 325—6; Mikes: Mny. XXXI., 292.) Stanislav (II., 397) egy szláv Poznan^o személynévből magyarázza a földrajzi nevet. (Nyh 95).

Amennyiben pusztá szn.-ből Közép-Európában csak magyarok alkottak településnevet, akkor Stanislav nézete nem fogadható el.

Tarpa. (Vásárosnaményi járás. T: 8650 kh. L: 3966).

1299: Ladislaus de Tarpa sac. (Zichy I., 92); 1332—5/Pp.

Reg.: Ladislaus (sac.) S. Andree de Corpa, Torpa, Corpa (Vat. I/1., 247, 349); 1338, 339: Michael de Torpa (Doc. Val. 81.). A község 1299-ben László pap nevében tűnik fel, aki mint a Szent András templom papja 1332-ben 8 garas, 1334. évi II. részlet fejében 6, az 1335. évi II. részlet fejében 6 garas pápai tizedet fizetett. Egy idevaló nemes 1338-ban királyi emberként szerepel.

A falunév eredetét nem ismerjük. J. Stanislav (II., 522) egy szláv *Trpa személynév átvételének tartja, ilyen képzésű nevet azonban nem tud kimutatni.

A község határába olvadt Helmec falu (1854. kataszt. térkép) 1299: Gurk de Hylmuch (F. VI 2; 185).

Szláv eredetű településnév: a szláv *chlъmъ* 'halom' kicsinyítőképzős *chlъmъсь* származékának átvétele (vö. Moór ZONF. VI., 24; Stanislav II., 211, 226). (Nyh 187).

Tiszaadony. (Vásárosnaményi járás. T: 2717 kh. L: 951).

1290/342: t. Odon (Zichy II., 32). Eredetileg Fügedi Farkas birtoka, akitől a Gutkeled nembeli Apaj fia, Apaj ispán és fia vásárolta meg. Ők viszont 1290-ben végleg eladták a Szalók nembeli Szalóki Péternek, 120 márkáért.

Neve az ismeretlen származású ősi magyar Adony szn.-ből való. (Kniezsa: MR. I., 191; Kálmán, 172).

Valószínűleg a község határába olvadt Galgó falu. 1290/342. t. Gulgoua (Zichy II., 32); 1298: v. Gulgo (Zichy I., 89). Sorsa Tiszaadonyéval egyező. A Szalók nembeli Szalóki Mihály fia, Péter birtokolta 1298-ban is, amikor Eszenyi Tamás fiai eszenyi és csapi jobbagyokkal lerombolták a falut.

Szláv eredetű településnév. Ugyanabból a töből való, mint a Galgóc, Galagó ~ Gallagó helység- és dülőnevek: a szláv *Glogovъ*, a *glogъ* 'som' származékával van dolgunk.

Az eredeti szláv *g* megőrzése arra mutat, hogy a magyarság e nevet legkésőbb a XII. század vége előtt átvette, ugyanis ez idő tájt

egyészaki szláv nyelvekben a *g* már *h*-vá változott (vö. Kniezsa: Szt. István Eml. II., 373, 466; M. Nyv. IV., 199, 229—30, VI., 14; Melich: Honfogl. Mg. 370; Etsz. II., 882; Virágh 38; Györffy I., 520; Moór ZONF. VI. 21; Stanislav II., 180; Pais SRH I., 74, MAn. 115, Mny. XXXI., 271). (Nyh 191).

Tizsakerecseny. (Vásárosnaményi járás. T: 4140 kh. L: 1641).

1324: Nicolaus f. Petri de Kerechun (HOkl. 196); 1327, 1329: = de Kerechen (A. II., 307, Zichy I., 327); 1332—5/Pp. Reg.: Petrus (sac.) de Kerechen Berechen, Kerechen (Vat. I/1. 323, 345, 361). A község 1324-ben a Szalók nembeli idevaló nemes nevében tűnik fel, aki 1317-ben Pazonyban (Szabolcs m.) rabolt, 1329-ben Veresmart (Szabolcs m.) ügyében tanúskodik. A zempléni archidiaconatusban fekvő egyházának Péter nevű papja az 1334. évi II. részlet és az 1335. évi I. részlet fejében 5—5, a II. részlet fejében 3 garas pápai tizedet fizetett.

Pusztá személynévből (Vö. Kerechen szn. Kovács, Index), amely viszont a kerecseny 'a sólyomfélék családjába tartozó, ölyv nagyságú ragadozómadár' közsözből alakult (vö. TESz II., 453). Indokolás nélkül a szlávól magyarázza Stanislav (II., 268. — Szerinte bizonyára +Krečan(y) vagy +Krečin-ből ered; vö. szerbhorvát Krečane, cseh Křečov; vö. még Cs. I. 416).

A község határába olvadt Eszterjén ~ Iszterjén falu (Lehoczky III., 817). 1344: p. Izteryen (Zichy II., 97). A Csaroda folyó mellett fekvő (1409: Zs. II/2, 6543 reg.) falu neve 1344-ben tűnik fel, mint Kerecsenyi Barnabás birtoka.

Szláv eredetű településnév, a *strěla* 'nyíl' származéka (vö. Moór: ZONF. VI. 108). Moór szerint a falu egykori lakói valószínűleg a közeli gyepű népei voltak. Kiss Lajos, a Nyelvtudományi Intézet főmunkatársa szerint a szláv *strěla* a Toponimiában 'folyóág' jelentésű lehet. Ebből való a lakónév a +streljaninъ 'az, aki a folyónál lakik', többese +streljane ~ +streljany. Vö. felsőszorb Trělany helynév. (Nyh 200).

Tizsaszalka. (Vásárosnaményi járás. T: 2577 kh. L: 1142).

1289: t. Zalka (W. IX., 506); 1331/359: p. Zalka, in C-u de Beregh iuxta fl-m Tyza... cum capella lignea ad honorem OOSS. constructa (A. VII., 603). 1289-ben a Gutkeled-nem egyik ágának vásárolt birtokaként tűnik fel a község neve. 1331-ben a Tisza mellett fekvő településnek a Mindszentek tiszteletére emelt fakápolnáját is említik okleveleink.

Ismeretlen eredetű településnév (Kálmán, 178). Moór E. (ZONF. VI., 107) a szláv *sol* 'só' származékának tartja, ilyen képzés azonban a szláv nyelvekben nincs (Kniezsa: MNyv. IV., 227). Stanislav (II., 462) is azt mondja, hogy az összecsengés csak véletlen lehet. Vö. esetleg: bolgár Sálko < Sáva szn. (Ilčev i. m. 438). Nem valószínű, hogy kapcsolatban lenne a törökből (Pais: MNY. XXIV., 169; Mikesy, Veszpr. HtLex. 335), illetőleg a szlávól (Melich: Nytud. Ért. 41. sz. 21) magyarázott Szalók személy- és helynevekkel.

A község határába olvadt Bag falu (Hnt. 1967: Bagtanya. L 2.)

A falu neve 1278-ban tűnik fel, mint az egyedi (Bihar m.) monostor Tisza menti birtoka.

Sokféle magyarázatot; eredhet a szláv Bog bogъ 'isten' névből is (vö. Moór: ZONF. VI., 116), a névadás azonban mindenképpen magyar. (Nyh 206).

Tiszavid. Neve 1298-ban tűnik fel. Puszta személynévi eredetű helynév. Névadója valószínűleg az a Vid ispán, aki még a XI. században élt Gut leszármazottja (Györffy I., 523), a falu tehát sokkal régebbi első említésénél. A Vid személynév az egyházi latin Vitus tördítéssel alkotott magyar származéka. (Nyh 210).

Stanislav a szláv vidēti 'lát' igével rokon Vidъ személynévből magyarázza; II., 572.

Vámosatya (vásárosnaményi járás) neve 1289-ben tűnik fel, a magyar atya közsöböl eredő Atya személynév alkotja. Az egykori vámos hely voltára utaló jelzöt a Szatmár megyei Atya községtöl való megkülönböztetés végett kapta.

A község határában fekszik Kabala falu helye („Kabola Szugja” V. Atya 1832. évi erdötérképén, Vásárosnaményi Tájmuzeum). 1321: p. Kobula, in C-u de Bereg iuxta fl-m Zernua (Györffy I., 542). A falu neve 1321-ben tűnik fel, mint Mátyusi Juna fia, János öröklött birtoka, aki a település felét az itt levő Szt. Kereszt kápolna (capella in honore S. Crucis) felével átadta Gyulaházi Jurh fiainak, Lukácsnak és Julának, ezek nővérei hitbére s jegyajándéka, valamint leányegyed fejében.

Valószínűleg szláv eredetű: a *Kobyla* 'kanca' szöböl alakult helynév átvétele (vö. Viragh 48; Moór: ZONF. VI., 109; Kniezsa: MR. I., 241; Tesz. II., 290). (Nyh 225).

- 4.2. A megvizsgált terület 9 helynevénel (Barabás, Gelénes, Jánd, Mátyus, Tákos, Tivadar, Vásárosnamény, Fejércse, Hete) nem mutathattunk rá szláv örökségre; 6 község elemzése (*Beregdaróc, Beregsurány, Csaroda, Gergelyugornya, Lónya, Tizsakerecseny*) a szláv eredetröl tanúskodik. Kétes szláv eredetűnek volt minősíthető a terület 4 helyneve (Gulács, Tarpa, Tizsaszalka és Tiszavid). A terület községeinek a határában 2 esetben lehetett szláv eredetű falunévre rámutatni (Tiszsaadonynál Galgó, Vámosatya mellett Kabala), 1 esetben azonban a község határában levő falu (Márokpapi mellett Pázmány) szláv eredete is kétes. A kétes szláv eredetű helyneveket azért vettem fel, mert az e területen folytatandó ásatásokhoz esetleg támpontul szolgálhatnak.

J E G Y Z E T E K — R Ö V I D Í T É S E K

¹ Nyh. Mezö András—Németi Péter: Szabolcs-Szatmár megye történeti-etimológiai helységnévtára. Nyíregyháza, 1972. (Kézirat).

² Kéziratom (7) és (8) jegyzete a fenti mű gépiratának 7., illetve 8. oldalára utal.

³ Kniezsa István: Magyarország népei a XI. században: Szt. István Eml. II., 401.

⁴ Lehoczky: Lehoczky Tivadar: Bereg vármegye monográphiája I—III. Ungvárott, 1881.

⁵ Szabolcs vm. okl. Szabolcs vármegye levéltárának mohácsi vész előtti oklevelei, Nyíregyházán, 1901.

- ⁶ ZONF. Zeitschrift für Ortsnamenforschung. München und Berlin. 1925—1936.
- ⁷ Helységnévtár. Magyarország hivatalos helységnévtára. 1967.
- ⁸ Reg. Arp. Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke. Regesta regum stirpis Arpadiane Critico diplomatica. I—II. Szerk.: Szentpétery Imre. Bp., 1923—1943. II. 2—3. Szerk.: Szentpétery Imre—Borsa István. Bp. 1961.
- ⁹ Zichy. A zichi és vásonkői gróf Zichy-család idősb ágának okmánytára. Codex diplomaticus domus senioris comitum Zichy de Zich et Vásonkő. Szerk.: Nagy Imre, Nagy Iván, Véghely Dezső, Kammerer Ernő, Lukcsics Pál. I—XII. Pest, Bp. 1871—1931.
- ¹⁰ MNyTK. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai. Sorozat. Bp. (1905—).
- ¹¹ Cs. Csánki Dezsőnek a dolgozatban idézett műve.
- ¹² Melich: Honf. Mg. Melich János: A honfoglaláskori Magyarország. Bp. 1925—1929.
- ¹³ A. Anjou-kori okmánytár. Codex dipl. hungaricus andegavensis. Szerk.: Nagy Imre, Tasnádi Nagy Gyula. I—VII. Bp. 1878—1920.
- ¹⁴ W. Árpád-kori Új Okmánytár. Codex diplomaticus Arpadianus continuatus. Közzé teszi Wenzel Gusztáv. I—XII. Pest, Bp. 1860—1874.
- ¹⁵ Vat. Monumenta Vaticana historiam regni Hungariae Illustrantia. Series I. Tom. I—IV. Bp. 1885—1891.
- ¹⁶ Kniezsa: MR. Kniezsa István: Kelet-Magyarország helynevei: MR. I., 111—313.
- ¹⁷ UJb. Ungarische Jahrbücher. Berlin—Leipzig. 1921—1943.
- ¹⁸ MNy. Magyar Nyelv. Folyóirat I. (1905—).
- ¹⁹ NyK. Nyelvtudományi Közlemények. Folyóirat. Pest, Budapest, I. (1862—).
- ²⁰ Pp. Reg. Pápai registrum, számadáskönyv.
- ²¹ Doc. Val. Documenta historiam Valachorum in Hungaria illustrantia usque ad annum 1400 p. Christum. Curante Emerico Lukinich et adiuvante Ladislaus Makkai. Bp. 1941.
- Études sur l' Europe Centro-Orientale 29.
- ²² Kálmán. Kálmán Béla: A nevek világa. Bp. 1967.
- ²³ Virágh. Virágh Rózsa: Magyar helységnevek eredete. A magyar helységnév-kutatás eredményei. Szeged, 1931.
- ²⁴ Pais, MAn. Pais Dezső, Magyar Anonymus, Bp. 1926.
- ²⁵ Szn. Személynév.
- ²⁶ TESz. A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára. I. A—Gy. Bp. 1967. II. H—O. Bp., 1970.
- ²⁷ MNyv. Magyar Népv. Évkönyv. Debrecen (közben: Debrecen—Kolozsvár), I. (1939—), VI. (1947—49).

НАЗВАНИЯ НАСЕЛЕННЫХ ПУНКТОВ СЛАВЯНСКОГО ПРОИСХОЖДЕНИЯ В ОБЛАСТИ ТИСАХАТ

Йожеф Бихари

В статье рассматриваются только те названия населенных пунктов славянского происхождения комитата **Берег**, которые расположены в самой восточной части сегодняшней Венгрии.

В языкознании до сих пор уделялось мало внимания сосуществованию в Карпатском бассейне восточно-славянских и венгерского языков. В связи с топонимикой, автор в своей статье приводит некоторые материалы о выше упомянутом одновременном сосуществовании этих языков, подчеркивая, что наши связи имеют более чем тысячелетнее прошлое. Эти связи не могли не оставить следа в названиях местностей.

В венгерской топонимии является общепринятым представление о том, что собственные имена у славян не служили источником названий местности. По мнению автора статьи, эта концепция нуждается в дальнейших исследованиях.

На рассмотренной территории автором было найдено шесть названий деревень славянского происхождения. Однако в работе перечислены и те названия, славянское происхождение которых до сих пор недостаточно доказано, потому что они могут служить поддержкой для раскопок, проводимых на этой территории.